

electrificació (HIST)

Actualment, el consum d'energia elèctrica és un fet inherent a la nostra forma de viure. El Benidorm actual, sense l'energia elèctrica no podria dur endavant cap de les seues activitats bàsiques: turisme, serveis, indústria, etc. Però no sempre ha estat així: l'electrificació de Benidorm complirà prompte els cent anys ja que va començar a principis del segle XX. Inicialment, es van aprofitar els molins fariners moguts amb energia hidràulica, tot adaptant-los a la producció d'hidroelectricitat. A causa de l'escassa producció que aquesta tecnologia permetia, la finalitat de l'electricitat era exclusivament la il·luminació, per la qual cosa es denominava, i encara es denomina popularment *la llum* a l'electricitat domèstica. Posteriorment, durant la dècada de 1930, es complementaria la producció hidroelèctrica, clarament insuficient, amb la produïda per generadors de gasoil. A partir de la dècada de 1940 i amb l'actuació d'Hidroelèctrica Espanyola, finalitzaria la fase inicial d'electrificació amb producció pròpia i s'iniciaria el que podríem anomenar fase moderna, amb importació d'electricitat d'altres zones amb més capacitat de generació.

Coneixem la fase inicial gràcies a Francesc X. Soldevila que ha estudiat el tema utilitzant sobretot fonts orals. La primera empresa elèctrica que va subministrar hidroelectricitat a Benidorm va ser Hidroelèctrica de la Marina, tot reconvertint un molí fariner situat al riu de Xirles propietat de l'alfassí Jaume Fuster, *Calvets*. Es va instal·lar una turbina de dos alternadors de la marca Siemens, es van col·locar tubs i es va fer un estany. Era un equip modern, donat que l'habitual a l'època era produir corrent continu amb dinamo i hem vist que ací es produïa corrent altern. A més, calgué crear les línies elèctriques, tot utilitzant els pins de la comarca com a pals que sostenien dos cables paral·lels de ferro que transportaven energia amb una intensitat de 10.000 volts. Donada la necessitat de capital per aquesta reconversió, l'empresa era propietat, a més de l'esmentat Jaume Llorca que aportava les instal·lacions, de l'advocat viler Jaume Llorca que ocupava el càrrec de gerent i del senyor Quero que era el sobrestant. El riu Xirles, affluent del Guadalest, portava un cabal de 200 litres per minut, el qual junt a la forta pendent del seu llit havia permés que s'hi crearen diversos salts d'aigua, amb una mitjana de 17

metres d'alçada cadascú, per tal de subministrar electricitat a tota la comarca. El primer salt subministrava electricitat només a la Nucia, mentres que el de *Calvets*, que era el tercer i estava situat 700 metres aigües avall del primer, en subministrava a Benidorm, Polop, l'Alfàs i Altea, o siga uns 12.000 habitants. A Benidorm es coneixia popularment aquesta electricitat com *la llum de Xirles*. A més d'un consum privat, hi havia un consum públic des de 1903 quan el Ple de l'Ajuntament va acordar el 6 de desembre la instal·lació de l'enllumenament elèctric dels carrers de la localitat, amb una despesa de 580 pessetes. L'empresa subministrava electricitat només de nit, des de les 17 hores fins a les 7 hores de l'endemà. Les avaries eren molt freqüents i el subministre elèctric es tallava sovint per causes diverses: mal oratge, sequera, excés de consum, etc. Per aquesta raó, i junt al recel que hi havia en certs sectors cap a qualsevol novetat, sorgiren *copletes* que la criticaven:

*La llum elèctrica no té trellat,
ja l'han encesa i s'ha apagat.*

A cada casa hi havia inicialment una sola pereta amb filament de carbó i el client pagava una quantitat única cobrada a domicili, ja que tampoc no hi havia comptadors de consum. Miquel Such Llorca s'encarregava de cobrar els rebuts i del manteniment del transformador situat al carrer del Molí. En aquesta fase inicial, hi havia alguns veïns que consideraven el servei massa car i aprofitaven l'enllumenament públic del carrer per cosir o llegir asseguts en una cadira prop de la porta de sa casa. Per controlar que només s'utilitzara una pereta a cada casa i evitar d'aquesta manera que es produïra un excés de consum, la companyia es va veure obligada a instal·lar un aparell, conegut popularment com *rateta* que detectava l'elevació del consum domèstic si s'encenia una segona pereta i avisava amb un xiulit. Si no es corregia prompte l'excés de consum, es desconnectava el corrent.

La generalització del consum elèctric va fer que la producció hidràulica fora insuficient. El 1930 Hidroelèctrica de la Marina va adquirir un generador de gasoil (aleshores denominat *oli pesat*) que es va completar amb l'adquisició, el 1935, del molí de

Ronda, a Callosa d'en Sarrià, on es va instal·lar una turbina d'un alternador.

A l'inici de la dècada de 1920, el senyor Baptista Ronda Galindo va crear una sala de projeccions cinematogràfiques, el cine Ronda, situat al que aleshores era carrer de les Roques i que actualment es denomina Conestable Zaragoza. Com que la potència elèctrica subministrada per Hidroelèctrica de la Marina no era suficient per a les seues necessitats va muntar un generador de gasoil al pati de sa casa, actual núm. 52 del Passeig de la Carretera. Per tal de rendibilitzar la seua inversió començà a subministrar energia elèctrica a un nombre creixent d'abonats de Benidorm, que d'aquesta manera no depenien de les irregularitats de la pluviositat. Es va establir una, competència mercantil, i també una polèmica, entre *la llum de Xirles* i *la llum de Ronda*.

Els fills ajudaven en el negoci. Jacint Ronda Vives cobrava els rebuts a tant alçat; Baptista Ronda Vives, *Batiste*, s'ocupava de les qüestions tècniques i Francesc Ronda Vives s'encarregava del manteniment i les instal·lacions. Contractaren Josep Llinares, *Pep el Jaquetó*, com a guardià de la maquinària.

Anys més tard, la família Ronda va guanyar un premi de la loteria, cosa que es va aprofitar per adquirir el 1931 un segon generador de molta més potència, que va substituir el primer.

A partir de la dècada de 1930, es produïren tres canvis en el panorama elèctric de Benidorm:

- Subministrament elèctric les 24 hores del dia.

- La potència disponible va permetre altres usos, fonamentalment màquines elèctriques en els tallers.

- Absorció de les companyies locals per altres més grans: Hidroelèctrica de la Marina va vendre el seu material a La Alcoyana, S.A. Posteriorment, el 1932, *Riegos de Levante* va absorbir el negoci elèctric de Ronda.

L'aparició d'aquestes empreses propicià l'increment del consum domèstic per la instal·lació de diverses peretes, d'una ràdio, etc., tot generalitzant-se els comptadors de consum. També s'incrementà l'ús industrial de l'electricitat en fusteries, fàbrica de paviment, etc., a més d'electricificar les sènies a 25 ptes per connexió (any 1937). El consum elèctric s'estenia d'aquesta manera fora del nucli urbà i fins i tot camins com el de l'Alfàs estaven il·luminats. Tal increment del consum va produir una proliferació de cables als carrers que, com no se soterraven, creaven un efecte antiestètic en les parets, per la qual cosa van ser criticats. En els carnestoltes de 1934 una comparsa cantava:

*(...) Critica ya con razón
que para la iluminación
de las calles de la villa
en las esquinas se pongan
unos postes de tablilla
sin vista ni arte ninguno
y boca abajo un tazón
de tomar el desayuno
con ruín perillón.*

Durant les dècades de 1940 i 1950, va continuar el procés de concentració empresarial iniciat a la nostra població en els anys trenta. Les petites empreses d'àmbit comarcal havien estat absorbides per altres mitjanes, les quals posteriorment foren absorbides per unes poques grans empreses d'àmbit estatal. L'empresa Hidroelèctrica Española absorbia Riegos de Levante i a partir d'aquest moment l'electricitat consumida a Benidorm provenia del riu Xúquer, fonamentalment del salt de Cofrents. Això implicava reducció del preu i regularitat de la producció d'electricitat. El consum elèctric podia ampliar-se quasi indefinidament d'acord amb les creixents necessitats d'energia del sector turístic a partir de la dècada de 1950.